

8. Тютюник А.В. Информационные технологии в банке / А.В. Тютюник, А.С. Шевелев. – М. : БДЦ-пресс, 2003. – 368 с.

Надійшла 09.10.2011

УДК 005.332.4:664:8

В. І. ЄМЦЕВ

Національний університет харчових технологій

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ ПЛОДОВООВОЧЕВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ

Розглянуто сучасний стан та узагальнено проблеми формування та розвитку конкурентоспроможності діючих підприємств з виробництва плодоовочевої продукції. Визначено умови та запропоновано шляхи подальшого розвитку конкурентоспроможності в галузі за рахунок розвитку інфраструктури, виробничого і експортного потенціалів підприємств.

Modern state and generalized problems of competitiveness forming and development of real fruit and vegetables entities are analyzed in this article. The conditions are defined and the ways of further competitiveness development of the branch are offered due to the improvement of the infrastructure, production and export potentials enhancement.

Ключові слова: конкурентоспроможність, плодоовочева продукція, інфраструктура, втрати, якість.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Ринкова економіка базується на конкуренції, що визначає механізм саморегулювання та контролю кількісно-якісних параметрів усіх її сегментів як у національному, так і глобальному вимірі. Конкуренція як загальний економічний закон, що передбачає змагання учасників за ринки збуту, проявляється через конкурентоспроможність підприємств та продукції.

Конкурентоспроможність є основою економічного зростання та стабільності економічних суб'єктів. Тому питання формування та розвитку конкурентоспроможності треба розглядати як комплекс заходів, спрямованих на формування потенціалу виробництва якісної та безпечної продукції через призму визначення ролі держави та ринкової системи у даному процесі. Для національного агрокомплексу питання конкурентоспроможності – одне з ключових, особливо в умовах економічної відкритості та глобалізації світової економіки.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблема конкурентоспроможності за своїм змістом є фундаментальною, тому пошук шляхів її вирішення розкривається в роботах багатьох відомих дослідників. Ці проблеми розглядаються у працях В.М. Гейця, В.М. Пахомова, Б.Й. Пасхавера, П.Т. Саблука, О.М. Шпичака та інших, але, на наш погляд, внаслідок мінливості ситуації щодо розвитку національних підприємств агропромислового комплексу існує широке коло питань, які потребують вирішення. Зокрема треба шукати шляхи розв'язання проблеми підвищення конкурентоспроможності аграрної економіки і продукції, що виробляється в галузях, виходячи з умов економічної відкритості ринків.

Цілі статті. Метою статті є дослідження проблем формування та розвитку конкурентоспроможності підприємств і продукції в плодоовочевій галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У довідковій літературі визначено конкурентоспроможність як можливість здійснювати свою діяльність за умов відкритого ринку і залишатися тривалий час прибутковим. Таке визначення можна застосувати як до конкурентоспроможності виробництва, так і до конкурентоспроможності держави, конкурентоспроможності технології, конкурентоспроможності менеджера, конкурентоспроможності фірми [1, с. 139–141]. Конкурентоспроможність продукції – це сукупність споживчих якостей даного товару (продукції, виробу, послуги), яка відображає його відмінності від аналогічного товару іншого виробника (від товару-конкурента) за ступенем відповідності конкретним суспільним потребам і вартості (ціни) [2, с. 214]. На наше переконання, конкурентоспроможність – це здатність економічної субстанції, незалежно від призначення і ролі в ринковій економіці, задовольняти потреби споживача на певному рівні його очікувань. Такий висновок ґрунтується на тому, що головними учасниками ринку є виробник і споживач, а їхня діяльність опосередковується рухом товару, в ролі якого може бути послуга, здійснена економічна операція, товари, для яких характерні відповідні властивості, ознаки, які мають споживчу вартість (ціну).

Б.Й. Пасхавер ототожнює конкурентоспроможність із конкурентністю, розглядаючи її під кутом зору вартісних показників оцінки, таких як ціна, прибуток, рентабельність діяльності агропромислових підприємств, вважаючи їх рівень показниками конкурентоздатності агрокомплексу [3]. Якщо формувати розуміння конкурентоспроможності в означеному напрямі, то отримуємо лише вартісні аспекти, а інші, які стосуються функціональних особливостей і потенціалу підприємств агропромислового комплексу, залишаються поза межами оцінки. Тому потрібно застосовувати комплексний підхід до визначення сутності конкурентоспроможності, який включає вартісні, споживчі, функціональні аспекти, формування

конкурентних ознак агрокомплексу. На переконання С.А. Кравченко: «Основна проблема забезпечення конкурентоспроможності продукції – нарощування обсягу виробництва, переробки і продажу продукції, збільшення прибутку від реалізації, зниження собівартості виробництва і затрат експлуатації» [4]. Така постановка питання правомірна, але проблема розглядається лише через кількісно-вартісні параметри, а споживчі, функціональні ознаки залишаються поза межами оцінки.

Проблема конкурентоспроможності багатопланова і багатоаспектна, її потрібно розглядати у ракурсі підвищення конкурентоспроможності продукції, агропідприємств і агрокомплексу загалом. Законом України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» визначено мету державної аграрної політики – «перетворення аграрного сектору на високоефективний, конкурентоспроможний на внутрішньому і зовнішньому ринках сектор економіки держави» [5].

Вихідною базою для розбудови конкурентоспроможного аграрного сектору є конкурентоспроможність продукції як з'єднувальна ланка між виробниками та споживачами. Конкурентоспроможність продукції означає ступінь її відповідності вимогам споживачів або обраного ринку за найважливішими характеристиками (економічними – ціна, собівартість; екологічними – безпека; споживними – якість). Конкурентоспроможна продукція підприємств агропромислового комплексу характеризується високою якістю та безпекою, поживністю, тривалістю зберігання

Зараз відновляються дискусії про те, що за низької мотивації до виробництва основних видів аграрної продукції світ може знову зіштовхнутися із продовольчою кризою й високими цінами в 2011 р. або 2012 р. Глобальна картина досить проста – земель і води не так багато, населення росте швидко, жодних альтернативних джерел продуктів харчування немає. На цьому тлі Україна – одна з не багатьох країн, які за рахунок росту обсягів виробництва конкурентоспроможної продукції можуть досягти вражаючих результатів як на корпоративному, так і на національному рівнях.

Розглянемо існуючі перспективи України на прикладі сучасного стану підприємств плодоовочевого комплексу (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка обсягів та рентабельності виробництва плодоовочевої продукції в Україні [8]

	1990	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Обсяг виробництва, млн т									
Картопля	16,732	14,729	19,878	19,46	19,467	19,1	19,545	19,666	18,705
Овочі	6,66	5,88	5,82	7,29	8,06	6,85	7,96	8,34	8,12
Плоди та ягоди	2,9	1,8	1,453	1,69	1,11	1,47	1,5	1,62	1,75
На душу населення, кг/люд. в рік									
Картопля	322	286	403	34413	416	411	423	427	430
Овочі	128	114	118	172	147	155	172	181	178
Плоди та ягоди	56	37	30	26	24	32	33	35	38
Вироблено у господарствах населення, %%									
Картопля	71,4	95,8	98,8	98,6	98,8	98,0	97,8	97,4	98,2
Овочі	26,9	72,7	83,1	89,3	87,9	89,6	86,1	86,6	87,4
Плоди та ягоди	53,6	83,6	81,8	88,2	87,8	86,5	84,6	86,7	86,2

На сьогоднішній день в Україні склалися сприятливі умови для виробництва картоплі та овочів. Як показали дослідження, з 315 млн т світового виробництва картоплі, Україна вирощує біля 19 млн т (або 6% його світового виробництва) та перебуває на п'ятому місці у світі з виробництва та на четвертому місці у світі з її споживання на душу населення. Цей показник у нашій країні становить 141 кг/рік при нормі 123 кг/рік [6].

Аналіз показав, що виробництво картоплі та овочів в нашій країні є стабільним протягом декількох останніх років і коливається відповідно в межах 18–20 млн т та 7–8 млн т. Фактичне споживання овочів досягло 96 кг/рік на душу населення, проти 160 кг/рік європейських показників. І хоча 98% картоплі та 80–85% овочів виробляється у господарствах населення, в останній час великі аграрні холдинги та сільгоспідприємства збільшують обсяги виробництва цієї продукції. Їхній вплив на виробництво картоплі та овочів зростає з кожним роком і населення не може витримати таку конкуренцію. Так, наприклад, застосування нових технологій та насінневого матеріалу забезпечує урожайність у великих господарствах 17–25 т з 1 га, у той час як в індивідуальних господарствах цей показник не перевищував в 2010 р. 13 т з 1 га [6].

Дослідження показують, що у структурі споживання картоплі населення вживає біля 33%, або 6,1 млн тонн, переробка приймає – 1%, або 0,2 млн тонн, використання на корм – 20%, або 3,8 млн тонн, і насінна картопля становить 27%, або 5 млн тонн. За останні 20 років зменшились обсяги переробки плодоовочевої продукції на підприємствах (табл.2). Так якщо у 1990 р на підприємства відвантажувалось 80–90% продукції, то у 2010 р – тільки 7–30%. Обсяг цивілізованого ринку картоплі становить близько 2–2,7 млн тонн, тобто тільки 12–17% картоплі проходить через цивілізований ринок, з них 70–80% поставляються товарними виробниками [6].

Результати досліджень свідчать, що за останній рік картопля подорожчала в 1, 5–2 рази (до 5 грн/кг), морква – у два-три рази (до 5–7 грн/кг), борщова група (цибуля, капуста, буряк) – у два рази (до 3–8 грн/кг). На цьому змогли непогано заробити виробники. Однак хоча за останній рік рентабельність цього бізнесу зросла, вона залишається на рівні 26–57%.

Попереджуючи можливі стрибки цін на цю продукцію у майбутньому, Кабінет Міністрів затвердив план першочергових заходів щодо збільшення виробництва картоплі й овочів. Зокрема, розпорядженням передбачається в 2011 році забезпечити виробництво картоплі в обсязі 19,9 млн тонн, капусти – 1,5 млн тонн, буряка харчового – 0,769 млн тонн, моркви харчової – 0,472 млн тонн, томатів – 1,895 млн тонн, цибулі – 0,946 млн тонн, інших овочів – 2,698 млн тонн. При цьому Міністерству аграрної політики й продовольства, Українській академії аграрних наук, обласним адміністраціям, Севастопольській міській державній адміністрації та Уряду Криму до кінця 2011 року доручено розробити регіональні програми розвитку овочівництва до 2020 року, передбачивши збільшення площ під овочами й підвищення їхньої врожайності, а також сприяти будівництву мережі оптових ринків сільгосппродукції й доступу виробників на ці ринки [7].

Проте, як показав проведений аналіз, гострою проблемою галузі є відсутність в Україні сучасних сховищ для плодоовочевої продукції, що є застарілою «хворобою» вітчизняного агропрому. Щораз напередодні нового сільськогосподарського сезону, коли українські аграрії розраховують посівні площі під овочеві культури й підготовлюють до сезону плодів дерева й чагарники, перед ними встає питання, а де саме прийдеться зберігати, переробляти, продавати вирощене та вироблене?

Таблиця 2

Канали реалізації продукції (у % від загального обсягу реалізації) [8]

	1990	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Переробним підприємствам									
Картопля	85,1	15,2	16,9	11,3	11,0	12,5	10,9	6,9	5,2
Овочі	89,4	39,6	13,3	13,5	15,6	8,8	22,6	36,9	37,4
Плоди та ягоди	86,8	40,4	16,1	13,4	15,3	26,7	30,6	32,2	32,8
На ринку									
Картопля	9,4	42,2	47,0	17,2	18,4	12,9	15,3	12,3	11,6
Овочі	8,0	41,2	47,0	31,8	27,3	29,8	18,5	11,9	11,1
Плоди та ягоди	9,8	40,6	49,8	33,0	33,8	28,6	18,5	11,9	10,5
Населенню в рахунок оплати праці та паїв									
Картопля	5,2	32,2	20,4	4,0	2,7	2,0	1,9	1,1	1,06
Овочі	2,6	15,6	21,1	3,5	2,2	1,5	0,9	0,3	0,3
Плоди та ягоди	3,4	14,6	22,7	6,0	4,7	3,7	2,2	1,6	1,52
Виробництво консервованої продукції, тис.т									
Консерви плодовоовочеві	-	-	-	150,0	158,0	101,3	140,8	147,4	156,2

Одна з основних умов забезпечення високої якості та відповідного товарного виду продукції під час зберігання – швидка доставка продукції. Плоди в сховище повинні попадати не пізніше ніж через добу після збору. За оцінками Держкомстату, урожай фруктів в Україні торік склав близько 1,8 млн т, урожай овочів – близько 7,2 млн т, картоплі – 18,7 млн т [8].

Проведені розрахунки показують, що потреби України в сховищах тільки для картоплі становлять 6–7 млн т, для інших же овочів необхідні потужності, здатні прийняти 3–3,5 млн т продукції. Крім того, необхідні сховища для фруктів. Сучасні ж потужності з одноразового зберігання овочів в Україні складаються з 153 промислових холодильників для зберігання плодів і винограду загальною ємністю 283,7 тис. т, (на 160–170 тис. т – зі зберігання картоплі та овочів та на 70–80 тис.т. – зі зберігання фруктів), які зосереджені в основному біля міст-мільйонників. У регіонах же зберігати продукцію, по суті, ніде. При цьому тільки 21 холодильник з існуючих (загальною ємністю 27, 6 тис. т) обладнаний технологією РГС (регульоване газове середовище), де плодовоовочева продукція може зберігатися в найкращих умовах протягом 1–2 років. Ще приблизно 1–1,5 млн т продукції зберігається у відповідних умовах. Вся інша – зимує у приватних необладнаних приміщеннях, які, як правило, перебувають у запущеному стані. Таким чином, Україна може забезпечити зберігання в прийнятних умовах, з контрольованими температурою й вологістю, тільки 5–10% вирощеної плодовоовочевої продукції. Вся інша продукція підлягає негайному продажу.

Як наслідок, за оцінками фахівців, це щорічно призводить до втрати мінімум 20–25% вже зібраного врожаю й значного росту відпускних цін у період міжсезонного споживання овочів і фруктів. Та й саме виробництво деяких видів овочів перестає бути привабливим для сільгосппідприємств.

Будівництво сучасних сховищ, з застосуванням технології РГС для збереження овочів та фруктів потребує значних фінансових ресурсів. Так, за оцінками фахівців, будівництво сучасного складського

приміщення в перерахуванні на 1 т зберігання обійдеться інвесторові для овочів в \$ 500–900, для плодоягідних культур – в \$ 700–1500. Україна має потребу в овочесховищах місткістю не менш 2–2,5 млн т (овочесховища місткістю 700 тис. т і сховища для картоплі приблизно на 1,8 млн т), на будівництво яких потрібно \$ 2–3 млрд інвестицій. Витрати на організацію ліній так званої доробки продукції (очищення, мийка, фасування та пакування) можуть скласти 0,3–1 млн грн, залежно від обсягу зберігання й виду продукції [6].

Але оскільки реалізація подібних проектів потребує значних фінансових ресурсів, яких у агропідприємств немає, тому в кризовий та посткризовий період їх будівництвом навряд чи хтось займатиметься, а це означає, що втрати врожаю як і раніше будуть високими. В цих умовах зростає роль підприємств консервної промисловості. При цьому власний аграрний бізнес для виробників плодоовочевих консервів – непогана база для мінімізації ризиків як у неврожайні роки, так і під час фінансової кризи. Однак, сезонність наявності якісної сировини стримує зростання обсягів виробництва консервованої продукції, що в останні роки складає близько 150 тис. т консервів. Це зумовлює збільшення імпорту овочевих консервів, особливо грибів, томатів тощо.

Поряд з дефіцитом сховищ можна виділити ще одну проблему – відсутність у країні агротехнологій вирощування продукції, призначеної саме для зберігання. Через це виробники навіть за наявності сучасних сховищ втрачають значну частину зібраного врожаю. Внаслідок цього в Україні підвищується собівартість овочів і фруктів, адже виробник повинен закласти в неї 20–30% втрат. Це знижує конкурентоспроможність продукції при її експорті й призводить до збільшення ринкової частки більш дешевого імпорту.

В силу вищезгаданих проблем українська продукція на світових ринках неконкурентоспроможна, а обсяг експорту картоплі та плодоовочевої продукції в Україну незначний. На таке становище також впливає незначна питома вага продукції, що виробляється крупнотоварними підприємствами. Це заважає формувати значні товарні партії, що цікаві для закордонних оптових покупців та знижує експортний потенціал галузі; незадовільний товарний вигляд продукції, пов'язаний з відсутністю сучасних технологій та обмеженістю потужностей з сортування та фасування продукції; відсутність практики сертифікації виробників та стандартизації продукції у відповідності зі світовими стандартами якості та безпеки продукції та інші фактори.

Результати проведених досліджень свідчать, що експорт плодоовочевої продукції не має стійких тенденцій до збільшення або зменшення. Так, за підсумками 2010 року експорт склав 35,7 тис. тонн (0,12 % від загального збору) на суму 31 млн дол. США, імпорт – відповідно 11,4 та 13,64. Ринок плодоовочевої продукції, як і більшість ринків сільськогосподарської продукції в Україні, характеризується розбалансованістю і дерегульованістю в плані цінової стабільності, чутливості пропозиції до цінових коливань. На внутрішньому ринку ціновий аспект конкурентоспроможності виявляється у тому, що ціни на аграрну продукцію низькі для виробників, але високі для споживачів, до того ж собівартість зростає швидшими темпами ніж ціни, загострюється проблема платоспроможного попиту споживачів. В більшості потенційних країн-імпортерів (споживачів) вітчизняної аграрної продукції ціна не є основним фактором конкурентоспроможності, адже споживачі з високим рівнем доходів більше уваги приділяють якості та безпеці продукції, що є «ахіллесовою п'ятою» вітчизняних аграрних виробників. Таким чином, у питанні конкурентоспроможності продукції підприємств агропромислового комплексу найважливішими факторами для споживача є якість, безпека і ціна (він прагне купувати якісну продукцію за оптимальними цінами), для виробника також важливими є якість і ціна продукції (виробник повинен виробляти якісну продукцію, щоб продати її за високою ціною). Тому, на наше переконання, підґрунтям забезпечення сталого підвищення конкурентоспроможності є: досягнення міжнародних стандартів якості продукції шляхом стимулювання виробників диференційованими доплатами за якість продукції; ціноутворення з максимальним урахуванням інтересів виробника і споживача; можливість споживача купувати продукцію за оптимальними для кон'юнктури ринку цінами. Держава має контролювати прояви монополізації ринку (для споживача ціна має вирішальне значення, особливо за умови низької купівельної спроможності, що змушує останнього купувати неякісний продукт). Об'єктивною передумовою обслуговування виробників і споживачів є також формування ефективної ринкової інфраструктури.

Висновки. Визначальними умовами формування конкурентоспроможності в агропромисловому комплексі є створення рівноконкурентних умов або «однакових правил гри» для економічних суб'єктів. Цей процес має передбачати обмеження монополізму, формування дієвої ринкової інфраструктури, а також низку заходів, спрямованих на забезпечення цінової стабілізації та підтримки товаровиробників; створення рівних умов реалізації продукції на внутрішньому ринку шляхом обмеження ввезення сільськогосподарської продукції за демпінговими цінами; створення системи моніторингу та прогнозування кон'юнктури аграрного ринку, збору та поширення оперативної інформації серед усіх його учасників; регулярного проведення моніторингу конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції; формування дієвої інфраструктури аграрного ринку і забезпечення його ефективного функціонування.

Література

1. Золотогоров В.Г. Экономика: Энциклопедический словарь / Золотогоров В.Г. – Мн. :

Интерпрессервис; Книжный Дом, 2003. – 720 с

2. Осовська Г.В. Економічний словник / Осовська Г.В., Юркевич О.О., Завадський Й.С. – К. : Кондор, 2007. – 358 с.

3. Пасхавер Б. Цінова конкурентність аграрного сектора / Б. Пасхавер // Економіка України. – 2007. – №1. – С. 78–87 с

4. Кравченко С.А. Фактори II рівня адаптації сільсько-господарських підприємств до умов конкуренції / С.А. Кравченко // Економіка АПК. – 2007. – № 3. – С. 115–121

5. Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року. – Закон України : від 18 жовтня 2005 року, №2982-IV// [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.ua>

6. Українська картопля неконкурентна, але ринок росте. Матеріали другої міжнародної конференції «Комерційне плодоовочівництво в Україні – 2011» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://agribusiness.kiev.ua/uk/events/programme/1293652873/>

7. Про твердження плану першочергових заходів щодо розвитку виробництва картоплі й овочів : Розпорядження Кабміну № 475-р від 18.05.11 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://statuspress.com.ua/ukrainian-news/kabmin-vyuzasnil-skolko-ukraine-neobходимо-vyrashhivat-ovoshhej.html>

8. Статистический ежегодник Украины [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Надійшла 09.10.2011

УДК 657.471.001.76

І. М. КОМАРНИЦЬКИЙ, Р. Л. ЦЕБЕНЬ

Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут

ОБЛІК ВИТРАТ НА ІННОВАЦІЇ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

У статті розглянуто обліковий аспект інноваційних процесів в Україні. Висвітлено принципи обліку та напрямки фінансування інноваційних процесів. Особливу увагу присвячено особливостям обліку витрат на дослідження та розробки.

The article considers the peculiarity of accounting aspects innovation process in Ukraine. Defined principles of account and directions of financing of innovative processes. The special attention is devoted the features of account of charges on research-and-development.

Ключові слова: інноваційна діяльність, інновації, дослідження, розробки.

Актуальність проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Економічний розвиток України в умовах економічної кризи може забезпечити стрімка активізація інноваційних процесів в нашій державі. Підвищення конкурентоспроможності товарів та послуг, зміцнення позицій на існуючих ринках і відкриття нових неможливі без інвестицій у інновації. Це забезпечить економічний розвиток в умовах економічної кризи, оскільки інновації стають важливою умовою підвищення якості продукції, створення нових якісних товарів і послуг, стають головним засобом ресурсозбереження та конкурентоспроможності українських підприємств.

Вирішення проблеми розвитку та економічного зростання підприємств неможливе без належного відображення їх в бухгалтерському обліку та використання відповідної інформації для прийняття ефективних управлінських рішень. Тому питання належного відображення витрат на інноваційні дослідження і розробки у бухгалтерському обліку має важливе теоретичне та практичне значення та свідчить про актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вибір інноваційного шляху розвитку економіки підтримують у свої публікаціях значна кількість українських вчених, як А. Гальчинський, В. Геєць, М. Йохна, В. Стадник, А. Чухно та ін.

Обліковий аспект інноваційних процесів розглядався у працях Білухи М.Т., Бутинця Ф.Ф., Бородкіна О.С., Голова С.Ф., Кужельного М.В., Крупки Я.Д., Нападівської Л.В., Малюги Н.М., Пушкаря М.С., Чумаченка М.Г., Шевчука В.О. та інших. Незважаючи на значну кількість публікацій, яка присвячена даному питанню, однозначного вирішення проблеми відображення витрат на інновації у бухгалтерському обліку немає.

Метою статті є визначення шляхів удосконалення обліку інновацій на основі аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічні ресурси є вичерпними, отже важливим джерелом економічного зростання мають стати наукові дослідження і розробки, тобто інновації. В економічній літературі термін "інновація" інтерпретується як перетворення потенційного науково-технічного прогресу в реальний, який втілюється в нових продуктах і технологіях. Інноваційний продукт характеризується вищим технологічним рівнем, новими споживчими якостями товару або послуги порівняно з попереднім продуктом. За змістом чи внутрішньою структурою розрізняють інновації технічні, економічні, організаційні, управлінські та ін. Виокремлюють такі ознаки, як масштаб інновацій (глобальні та